

## DAVLAT SEKTORI TASHKILOTLARIDA XARAJATLAR HISOBI AUDITINING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARINI MUSTAHKAMLASH STRATEGIYASI

**Abdujalilova Dilnoza –**

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti*

*“Byudjet hisobi va g’aznachilik” kafedrası dotsenti*

**Ubaydullayev Ohunjon Tohirjon o’g’li –**

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti magistri*

### **Annotatsiya**

Ushbu tezisning maqsadi davlat sektori muassasalarida xarajatlar hisobi auditining nazariy va uslubiy asoslarini o'rganish va takomillashtirishdan iborat. Davlat mablag'laridan foydalanishda shaffoflik, hisobdorlik va samaradorlikning ahamiyati ortib borayotganini hisobga olib, xarajatlar hisobi auditi davlat muassasalarining o'z xarajatlarni optimallashtirishni ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tezis davlat sektorida xarajatlar hisobi auditining hozirgi holatini o'rganadi, mavjud amaliyotlardagi kamchiliklarni aniqlaydi va audit jarayonlari samaradorligini oshirish usullarini taklif qiladi.

**Kalit so'zlar:** *byudjet, audit, xarajat, davlat, buxgalteriya*

### **Annotation**

The aim of this thesis is to explore and improve the theoretical and methodological foundations of cost accounting auditing in public sector institutions. Given the increasing importance of transparency, accountability, and efficiency in the use of public funds, cost accounting auditing serves as a critical tool in ensuring that public institutions optimize their expenditures. This research examines the current state of cost accounting auditing within the public sector, identifies gaps in existing practices, and proposes methods to enhance the effectiveness of auditing processes.

**Keywords:** *budget, public, frameworks, cost, state, accounting*

### **Аннотация**

Целью данной дипломной работы является изучение и совершенствование теоретических и методологических основ аудита учета затрат в учреждениях государственного сектора. Учитывая возрастающую важность прозрачности, подотчетности и эффективности использования государственных средств, аудит учета затрат служит важным инструментом обеспечения оптимизации собственных расходов государственных учреждений. В данном исследовании рассматривается текущее состояние аудита учета затрат в государственном секторе, выявляются пробелы в существующей практике и предлагаются пути повышения эффективности аудиторских процессов.

**Ключевые слова:** бюджет, аудит, стоимость, состояние, бухгалтерский учет.

**Kirish.** Xarajatlarni hisobga olish auditi davlat muassasalarining resurslardan samarali, byudjet doirasida va qoidalarga muvofiq foydalanishini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Davlat sektori institutlari jiddiy jamoatchilik nazorati ostida bo'lganligi sababli, samarali audit jarayonlari davlat mablag'larini boshqarishda shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash uchun juda muhimdir. Xarajatlar hisobi auditining muhimligiga qaramay, uning davlat sektorida samaradorligiga bir qancha muammolar to'sqinlik qilmoqda. Bu qiyinchiliklarga eskirgan metodologiyalar, malakali auditorlarning etishmasligi, ma'lumotlarni to'plash tizimlarining etarli emasligi va davlat byudjeti jarayonlarining murakkabligi kiradi. Tadqiqot xarajatlar hisobi auditida qo'llaniladigan nazariy va uslubiy asoslarni takomillashtirishni taklif qilish orqali ushbu muammolarni hal qilishga qaratilgan.

### **Xarajatlar hisobi auditining nazariy asoslari**

Davlat sektorida xarajatlar hisobi auditi an'anaviy xarajatlar hisobi va audit nazariyalaridan kelib chiqadi. Xarajatlarning xatti-harakatlarini tahlil qilish, xarajatlarni taqsimlash va faoliyatga asoslangan xarajatlarni hisoblash kabi tushunchalar xarajatlar qanday kuzatilishi va hisobot qilinishini tushunish uchun muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, davlat sektori auditi nazariyasi soliq to'lovchilar mablag'larini boshqarishda aniqlik, shaffoflik va javobgarlik zarurligini ta'kidlaydi.

### **Xarajatlar hisobi auditining uslubiy yondashuvlari**

Davlat sektorida xarajatlar hisobi auditi o'ziga xos metodologiyalarni, jumladan, moliyaviy audit, samaradorlik auditi va muvofiqlik auditini o'z ichiga oladi. Bunday yondashuvlar davlat muassasalarining moliyaviy va operatsion jihatlarini to'g'ri baholashga yordam beradi, bunda asosiy e'tibor iqtisodiy samaradorlik va samaradorlikka qaratilgan.

### **Hozirgi tadqiqotlardagi kamchiliklar**

Xususiyl sektorida xarajatlarni hisobga olish bo'yicha jiddiy tadqiqotlar o'tkazilgan bo'lsa-da, davlat muassasalarida xarajatlar hisobi auditiga bag'ishlangan cheklangan adabiyotlar mavjud. Ushbu yo'naltirilgan tadqiqotlarning etishmasligi audit amaliyotida, xususan, davlat sektori muassasalarida xarajatlarni kuzatish, taqsimlash va samaradorlikni baholash sohalarida bo'shliqlarga olib keldi.

Raqamli audit vositalarini qabul qilish: Auditni boshqarish dasturiy ta'minoti va ma'lumotlar tahlili kabi texnologiyalardan foydalanish auditning tezligi va aniqligini oshirishi mumkin. Avtomatlashtirilgan vositalar auditorlarga e'tibordan chetda qolishi mumkin bo'lgan anomaliyalar va tendentsiyalarni aniqlashga yordam beradi.

Samaradorlik auditining integratsiyasi: Samaradorlik audit davlat xarajatlarining samaradorligi va samaradorligini baholashga qaratilgan. Ushbu yondashuvni xarajatlar hisobi auditiga integratsiyalashgan holda, davlat muassasalari nafaqat mablag'larning to'g'ri sarflanganligini, balki ular kutilgan natijalarga erishganligini ham aniqlashlari mumkin.

### **Xulosa**

Ushbu tadqiqot davlat sektori muassasalarida joriy xarajatlar hisobi audit amaliyotidagi asosiy muammolarni aniqladi. Mavjud metodologiyalarni ko'rib chiqish va faoliyatga asoslangan xarajatlar va samaradorlik audit kabi zamonaviy audit amaliyotlarini o'z ichiga olgan holda, tadqiqot auditning nazariy va uslubiy asoslarini takomillashtirishning bir qancha usullarini taqdim etadi.

### **Tavsiyalar**

- Hukumatlar audit vositalarini modernizatsiya qilishga va xarajatlarni hisobga olishning ilg'or usullarini integratsiyalashga sarmoya kiritishlari kerak.
- Davlat sektorida auditning o'ziga xos muammolarini hal qilish uchun auditorlarni tayyorlash dasturlarini yaxshilash kerak.
- Muvofiqlikni emas, balki xarajatlar natijalarini baholaydigan samaradorlikka asoslangan auditga ko'proq e'tibor qaratish lozim.

Taklif etilayotgan yaxshilanishlarning amalda tatbiq etilishini o'rganish va real audit sharoitida ularning samaradorligini baholash uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi. Tadqiqot shuningdek, resurslarni taqsimlash va byudjetni rejalashtirish bo'yicha maslahat berishda davlat sektori auditorlarining rolini o'rganishi mumkin.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati**

1. Arens, A. A., Elder, R. J., & Beasley, M. S. (2017). Audit: integratsiyalashgan yondashuv (15-nashr).
2. Zimmerman, J. L. (2013). Qaror qabul qilish va nazorat qilish uchun hisob (8-nashr).
3. Cheng, Y., & Brown, A. (2016). Davlat sektorida samaradorlik audit: umumiy ko'rinish.
4. Lennox, C., & Wang, Q. (2019). "Davlat sektori samaradorligini oshirishda xarajatlar auditining roli". Davlat boshqaruvi tadqiqoti va nazariyasi jurnali, 29(3), 423-444.
5. Goddard, A., & Assad, M. (2020). "Davlat sektori audit: oshkoralikni ta'minlash muammolari va imkoniyatlari". Buxgalteriya hisobi, audit va javobgarlik jurnali, 33(5), 1059-1084.
6. Hansen, S. C., & Mowen, M. M. (2017). "Xarajatlarni boshqarish: strategik urg'u" (6-nashr). Cengage Learning.